

ОЦІНКА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВЗАЄМОЗАМІННИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. Становлення вітчизняного конкурентного середовища в сфері послуг з урахуванням збалансування економічних інтересів держави, суб'єктів господарювання і споживачів, наприкінці ХХ ст. відбувалось у рамках проведення заходів із лібералізації і демонополізації народного господарства. Однак, процеси проведення економічних реформ визначалися необхідністю зміни тенденцій зниження обсягів і скорочення випуску продукції в більшості галузей національної економіки, особливо промислової, сприяли розвитку сфери послуг як третинного сектору соціально-економічної діяльності суспільства. В свою чергу, ринок телекомунікаційних послуг, як найбільш динамічна складова в сфері послуг, характеризується поступовим збільшенням його частки та сприяє можливості інтеграції у світову економічну систему із підвищенням конкурентоздатності вітчизняного підприємницького сектору.

Однак, сучасні умови господарювання, визначені десятиліттями проведення реформування економіки в цілому та сфери послуг зокрема, потребують урахування макроекономічного характеру, як виробництва різнонаменкатурної лінійки послуг, так і обсягів їх споживання, оскільки галузеві особливості прогнозування обсягів пропозиції телекомунікаційних послуг характеризують взаємозалежність їх розвитку від об'єктивного стримування внутрішнього попиту на інші види послуг, при обмеженому доступі чи відсутності розвитку (реалізації) технології. Крім того, історичні аспекти становлення вітчизняної галузі зв'язку засвідчили відсутність ринку телекомунікаційних послуг як такого з властивими йому атрибутами конкуренції та ринкового механізму ціноутворення.

Взаємозалежність послуг проявляється в умовах дії ринкового механізму, а саме взаємозв'язку зміни ціни на відповідну послугу, що може викликати зміну балансу попиту та пропозиції, як на неї, так і на інші послуги. Підвищення тарифів на телекомунікаційні послуги змінює структуру кошика споживчих витрат та продукує виникнення ефекту заміщення, що проявляється у зміні структури попиту і відповідній заміні даної послуги іншою з незмінними цінами, як з боку прямих, так і з боку субституціональних конкурентів. Тому, оцінка діяльності суб'єктів господарювання на ринку взаємозамінних телекомунікаційних послуг та

розподілу їх частки в загальному обсязі доходів, відбивають масштаби і ступінь поширеності конкуренції в галузі зв'язку.

Діяльність провідних вітчизняних операторів телекомунікацій із значною часткою іноземного капіталу базується на сучасних методах конкурентної боротьби, одним з яких є ефективний механізм управління ціноутворенням. В сегменті місцевого телефонного зв'язку, який складає близько 10% в загальних доходах галузі зв'язку, механізм ціноутворення як фактор ефективності діяльності залежний від нормативно-правового регулювання граничних тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги.

З урахуванням того, що в сучасних умовах відбувається загострення конкурентної боротьби у всіх сегментах ринку телекомунікаційних послуг, виникає необхідність освоєння методів формування вітчизняними підприємствами ефективною ціновою політики, яка сприяє збалансованості попиту та пропозиції та підвищенню рентабельності бізнесу. Оскільки специфіка споживчих цін на послуги полягає в прямій взаємозалежності з можливостями, потребами і мотиваціями абонентів, їх рівень прийнятності визначає обсяги виробництва та необхідні інноваційні заходи. Тому розвиток ринку телекомунікаційних послуг й активні процеси його диференціації пов'язані із посиленням потенціалу ціни як регулятора ринкових процесів – з одного боку, та існуючими технологічними рішеннями надання послуг голосової телефонії, як основного доходного сегмента галузі зв'язку, в поєднанні фактичних видів передачі інформації по мережах телефонного зв'язку і по мережах передачі даних – з іншого, в останні роки значно змінюють споживчі переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем кон'юнктурних змін і споживчих переваг, співвідношення цін та аналізу стану ринків взаємозамінних товарів з використанням показників перехресної цінової еластичності займалися такі вчені, як Д. Хікс, Е.Слущкий, Л. Вальр, Р. Аллен, А. Боулі, Б. Райзберг, К.Макконнел, С. Брю та ін.

Теоретичні основи оцінки конкурентоспроможності ринку телекомунікаційних послуг, з урахуванням регуляторного впливу на суб'єктів господарювання, викладені в роботах як вітчизняних вчених: О. Редькіна, В. Гранатурова, С. Довгого, Т. Лозової,

А. Дзюбинського, так і закордонних: Л. Варакіна, І. Пірса, Е. Голубицької та ін.

Однак, недостатність наукового теоретичного опрацювання і практичного дослідження питань подальшого розвитку телекомунікаційного ринку та врахування взаємозв'язку й взаємозалежності послуг секторів галузі зв'язку, близьких за здатністю задовольняти потреби споживачів, негативно позначаються на ефективності державної регуляторної політики з метою оптимізації ринкового поведіння операторів телекомунікацій. Наслідки обмеженості охоплення методичних розробок з питань цінової характеристики ринкових закономірностей розвитку телекомунікаційних послуг-субститутів вимагають удосконалення підходу до аналізу розвитку ринків взаємозамінних послуг. Тому вивчення реакції ринку на зміну взаємозалежності телекомунікаційних послуг при їх споживанні та формування системи регулювання ринкових процесів і визначили актуальність дослідження.

Метою статті є обґрунтування методичного підходу щодо визначення конкурентоздатності ринку телекомунікаційних послуг на основі оцінки їх розвитку та впливу взаємозамінності на рівень споживання.

Матеріали та результати дослідження. Розвиток телекомунікаційного ринку свідчить про специфічні особливості його становлення, які проявляються як у сполученні послуг на базі традиційних і нових телекомунікаційних технологій, так і відповідних споживчих переваг у їх виборі. Останні виявляються для значної частини населення у державній підтримці забезпечення попиту, особливо в умовах низьких доходів споживачів, і високої вартості теле-

комунікаційних послуг. Унаслідок впливу цінового прояву на ринку, у споживчих перевагах та розширення номенклатури послуг операторами телекомунікацій відбувається зменшення обсягів традиційних послуг через їх заміщення новими видами зв'язку. Однак, врахування сучасних тенденцій субституційності телекомунікаційних послуг вимагає системної оцінки їх можливого заміщення чи компліментарності за основними товарними групами з набуттям важливого значення ціни на взаємозамінні і взаємодоповнюючі товари. При цьому ми як товарні групи взаємозамінних послуг розглядатимемо послуги, що характеризується єдиним функціональним призначенням та системою технічних стандартів і параметрів при їх виробництві, які можуть відрізнитися незначними особливостями, що не впливають на якість і основні споживчі властивості послуг, а також є однорідними за споживчим призначенням і за показниками взаємозамінності мають ознаки аналогічної послуги.

Відповідно до останніх світових тенденцій, відбувається заміщення послуг фіксованої телефонії послугами мобільного зв'язку, доходи від надання яких складають більш ніж 75% в загальній структурі ринку телекомунікацій. З метою визначення даних тенденцій проведемо аналіз витрат з боку споживача на дані види послуг (табл. 1).

З огляду на наведені порівняльні вартісні характеристики як потенційно взаємозамінних послуг фіксованої телефонії та мобільного зв'язку, виявляється необхідність визначення залежності зміну попиту від ціни даних товарних груп.

Критерієм взаємозамінності послуг за споживан-

Таблиця 1

Порівняльні вартісні характеристики послуг телефонії

Послуги	Вартість кінцевого обладнання, грн	Авансовий платіж при підключенні, грн	Абонентська плата, грн. / місяць	Вартість з'єднання, грн / хвл
Фіксованого зв'язку, в т.ч.:				
- без погодинної оплати місцевих розмов	100 – 1000	100 – 250	15 – 30	0
- з погодинною оплатою місцевих розмов		100 – 250	13 – 27	0,031 – 0,054
- міжміський телефонний зв'язок		0	0	0,5 – 1,2
- міжнародний телефонний зв'язок		0	0	5 – 10
Мобільного зв'язку, в т.ч.:				
- передплатеного зв'язку	200 – 2000	0	0 – 30	0 – 0,5
- контрактної основи		30 – 120	10 – 250	0
- міжнародні дзвінки		0	0	0,80 – 5

ням є перехресна цінова еластичність попиту, яка введена Е. Слуцьким і А. Маршаллом і характеризує відносну зміну обсягу попиту на одну послугу при зміні ціни на іншу та розраховується за формулою [3; 7]:

$$E_{ij} = \frac{\Delta Q}{\frac{1}{2}(Q_1 + Q_2)} : \frac{\Delta P}{\frac{1}{2}(P_1 + P_2)}$$

Сутнісна характеристика еластичності попиту полягає в надзвичайній його гнучкості в залежності від впливу різних соціально-економічних факторів, у першу чергу таких, як ціна [6]. Основним фактором, що визначає перехресну еластичність попиту за ціною послуг, виступає здатність властивостей благ до їх заміщення, однак при попиті на послугу Q_i збільшення ціни на іншу послугу P_j може призводити до зростання чи зменшення Q_i при задоволенні споживчих потреб та суб'єктивного відношення до загального використання відповідної послуги [1; 2].

Розрахунок коефіцієнту еластичності на ринку телекомунікаційних послуг дозволить визначити рівень попиту і споживчих переваг у використанні відповідної послуги. При дослідженні зміни цін і обсягу споживання послуг, подальше визначення коефіцієнту перехресної еластичності проводиться у розрізі трьох сегментів (табл. 2). Перший сегмент ринку – місцевий телефонії у секторі фіксованого зв'язку – характери-

зується високою концентрацією з низьким рівнем чи відсутністю ефективної конкуренції, наявністю домінуючого оператора з істотною ринковою перевагою, в секторі мобільного зв'язку проявляється помірна концентрація з олігополістичним типом ринкової структури недосконалої конкуренції [6]. Другий сегмент засвідчує зростаючу конкуренцію на ринку високоприбуткових послуг міжміського зв'язку всередині відповідних секторів телекомунікацій, а також між операторами фіксованого та мобільного зв'язку – з одного боку, так і альтернативи традиційним послугам зв'язку: іР чи SiP-телефонії – з боку інших операторів. Крім того, даний сегмент відзначається, незважаючи на незначну цінову різницю, зростанням більш високими темпами обсягу з'єднань в секторі мобільного зв'язку в порівнянні із фіксованим телефонним зв'язком, навіть при тому, що в секторі фіксованої телефонії більше 50% обсягу доходів від надання послуг міжміського зв'язку складають дзвінки на мережі операторів мобільного зв'язку.

Третій сегмент послуг міжнародного телефонного зв'язку в умовах конкуренції засвідчує зменшення частки домінуючого оператора у цьому сегменті за рахунок цінової політики операторів мобільного зв'язку (за рахунок дешевшого міжнародного роумінгу), а також альтернативних SiP-операторів. Однак, варто відзначити різні споживчі властивості при з'єднанні

Таблиця 2

Коефіцієнт цінової перехресної еластичності попиту на послуги зв'язку

Послуги зв'язку	Середньозважені ціни за хвилину з'єднання, грн./хвл. ¹				Середньозважений МОУ, хвл./місяць				Коефіцієнт еластичності E_c
	Фіксованого зв'язку		Мобільного зв'язку		Фіксованого зв'язку ²		Мобільного зв'язку ³		
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	
Місцевий (всередині мережі)	0,057	0,05	0,25	0,25	325	367	416	475	0,98
Міжміський (на інші мережі)	0,36	0,42	0,25	0,25	161	121	86	123	2,30
Міжнародний ⁴	5,3	5,5	5,2	5,1	12,1	10,3	14,3	16,2	3,45

¹ Розраховано згідно з даними ПАТ „Укртелеком”, ПРАТ „Київстар”, ПРАТ „МТС-Україна” та ТОВ „Астеліт”. Вартість хвилини з'єднання в сегменті фіксованого зв'язку визначалась відношенням абонентської вартості до середньої кількості використаних хвилин одним абонентом впродовж місяця за відповідний період. В сегменті мобільного зв'язку оцінка хвилини з'єднання визначалась виходячи згідно з дослідженнями „Простобанк Консалтинг” щодо рейтингу мобільних операторів [5].

² Джерело: Статистичний збірник „Про діяльність адміністрацій зв'язку РСЗ в області зв'язку й інформатизації за 2010 рік” – Режим доступу : <http://www.rcc.org.ru>

³ Джерело: Telecomer – Режим доступу : <http://www.telecomer.com>

⁴ Напрями країн СНД, Європи (Західна Європа, Східна, Центральна та Північна Європа), Азії (Східна Азія, Західна та Центральна Азія), Північної Америки та інших країн світу (Африка, Південна Америка).

по мережах телефонного зв'язку і по мережах іР чи SiP-телефонії, оскільки якість з'єднання може істотно відрізнятися в залежності від характеристик каналів з'єднання, доступність послуги прямо залежить від проникнення доступу до мережі Інтернет на відповідні території тощо [8 – 10].

Оскільки при визначенні взаємозамінності послуг для споживачів найбільше значення, в переважній більшості, має ціна хвилини з'єднання, то оцінка ступеня взаємозв'язку між секторами послуг-субститутів на основі застосування коефіцієнту цінової перехресної еластичності виступає інструментом їх конкурентного аналізу. Тому, враховуючи можливу взаємозамінність послуг, наведемо характеристику типів ринкової структури в залежності від коефіцієнту перехресної еластичності в кожному із сегментів телекомунікаційних послуг (рис. 1).

Варто відзначити, що в останній час факторами впливу на купівельний вибір стали заходи стимулювання збуту та споживання послуг шляхом диференційного підходу за умовами клієнтоорієнтованості, за інтенсивністю реклами тощо, характерних для ринку монополістичної конкуренції. Таким чином, на цьому ринку діє широкий діапазон цін, що продукує здатність пропонувати споживачам різні варіанти пакетів послуг (double-play, triple-play тощо). Попит на ринку монополістичної конкуренції достатньо еластичний, що пов'язано з можливістю споживачів частково відмовитися від товару за високою ціною на користь аналогічної послуги у конкурента за нижчою ціною [1; 6].

Виникаючий у абонентів ефект корисності при виборі конкретного оператора зв'язку визначається можливими перевагами щодо сформованого іміджу, ціни послуги і мінімальних загальних витрат, що сприяє задоволенню споживчих потреб та підвищенню у постачальників телекомунікаційних послуг конкурентоспроможності на основі збільшення доходності від послуг.

В сучасних умовах ціноутворення не завжди проявляється класична дія закону попиту з поступовим

зниженням якості показників еластичності. Тому необхідність врахування фактору впливу на величину перехресної цінової еластичності попиту, яким виступає відношення споживачів до представлених на ринку послуг з визначеним іміджем і пов'язаною їх субституціональною здатністю, вимагає розширення можливостей традиційних показників еластичності на основі відносного рівня цін, вираженого через мінімальні споживчі витрати та обсяг – середньозважений доход від продажу послуг у розрахунку на одного абонента (ARPU).

В табл. 3 наведено розрахунок загального коефіцієнту еластичності, виходячи з умови, що мінімальні середні витрати споживача на послуги голосової телефонії фіксованого зв'язку складає абонентська плата з 400 нетарифікованих хвилин загальної тривалості місцевих розмов, та мобільного зв'язку, які складаються з вартості хвилин розмови усередині мережі на місяць (280) + вартість хвилин розмови поза мережею на місяць (120) + вартість з'єднань на місяць + абонентська плата на місяць. Згідно з дослідженнями [5], при розрахунку вартості кількості з'єднань на місяць вважається, що середня тривалість розмов усередині мережі складає 5 хвилин, а поза мережею – 2 хвилини.

Проведені розрахунки загального коефіцієнту еластичності та у розрізі сегментів голосової телефонії засвідчують позитивну перехресну еластичність послуг-субститутів ($E_c^o > 0$), що означає зміну попиту на послуги мобільного зв'язку і ціни на фіксовану телефонію в одному напрямку. В свою чергу, збільшення еластичності попиту на послуги мобільного зв'язку стосовно ціни на послуги фіксованої телефонії визначає ступінь їх взаємозамінності. Однак, ступінь взаємозамінності послуг мобільного зв'язку послугами фіксованої телефонії буде мінімальний або неможливий незалежно від зміни попиту чи цін на них, оскільки коефіцієнт еластичності буде складати $E_c = 0$ і такі послуги характеризують відсутність перехресної еластичності й виступають незалежними.

Величина перехресної еластичності попиту за ціною

Тип ринкової структури	Вільна конкуренція				III сегмент		
	Монополістична конкуренція			II сегмент	Міжнародний зв'язок		
	Олігополія	I сегмент					
	Монополія	Місцевий зв'язок					
	-1	0	1	2	3∞	

Коефіцієнт перехресної еластичності, E_c

Рис. 1. Характеристика типів ринкової структури телекомунікаційних послуг

в основному визначається відношенням споживачів до послуг на ринку з їх здатністю заміщення одна одну в споживанні. Як вже зазначалось, у випадку можливого задоволення потреб споживача за рахунок інновацій та мінімального ризику переключення на пропозиції інших суб'єктів господарювання, що включає якість, бренд тощо, то коефіцієнт перехресної еластичності $E_{sc} > 0$. Однак при позитивному значенні коефіцієнту еластичності конкурентні дії інших суб'єктів істотно змінюють діяльність постачальника телекомунікаційних послуг та впливають на цінову політику всіх операторів зв'язку на ринку. Тому можлива субституція продукту правила поведінки агентів і закономірностей ціноутворення в умовах ринкової економіки як з боку держави, так і з боку конкурентів [4].

Оскільки $E_{sc} > 0$, то послуги телефонії є взаємозамінними, тобто підвищення ціни на одну послугу призведе до підвищення попиту на іншу. В сегменті місцевого телефонного зв'язку коефіцієнт еластичності складає $E_{sc} \approx 1$, що слугує межею між еластичною і нееластичною ділянками кривої попиту, тому підвищення або зниження ціни послуги фіксованої телефонії значно не відіб'ється на обсязі продажу послуги мобільного зв'язку [11].

У випадку розрахованого загального коефіцієнту еластичності $E_c = 2,16$ засвідчується присутність на ринку послуг-субститутів та можливість заміни послуг фіксованого зв'язку, однак, визначення тенденцій споживчого попиту ускладнюється дією факторів, що окрім еластичності попиту за ціною визначається і неціновими факторами, тому що уявляється важливим урахування не тільки динаміки зміни обсягу послуг фіксованого зв'язку, але і тенденцій, характерних для ринку взаємозамінних послуг, близьких по здатності задовольняти визначену потребу – послуг мобільного зв'язку та IP-телефонії (табл. 4).

Згідно з даними [8 – 10], за останнє десятиліття обсяг споживання у секторі послуг фіксованого зв'язку виріс у 2 рази, мобільного зв'язку – 11 разів та IP-телефонії – 13 разів, що в мінімальній залежності від

коливання цін та динаміки доходів споживачів характеризує специфічність попиту до стійкої тенденції збільшення споживання – з одного боку, та засвідчує можливість підвищення ємності в секторі фіксованої телефонії шляхом заміщення їх послугами-субститутами.

Подальший вплив операторів мобільного зв'язку та IP-телефонії буде визначатися наближенням споживчих характеристик послуг-субститутів до послуг мереж фіксованого зв'язку. Однак, з боку IP-телефонії заміщення в сегменті фіксованого зв'язку на даному етапі неможливо, оскільки більше ніж 47% (1,6 млн) абонентів мережі Інтернет мають дротовий доступ на основі технології xDSL, яка використовує абонентську лінію телефонної мережі загального користування (рис. 2).

Тобто виникає взаємозалежність у наданні послуг Інтернет на основі мереж фіксованого зв'язку, яка проявляється у посиленні інтеграційних процесів та, у випадку використання технології xDSL засвідчує компліментарність послуг. Взаємопосилення їх дії характеризується також і насиченням конкурентного середовища в сфері надання послуг доступу до мережі Інтернет та зниженням доходів в сегменті фіксованого зв'язку, в результаті чого інвестиції в конкурентоздатні технічні рішення операторами і провайдерами спрямовані на освоєння голосових IP-послуг, а в сегменті фіксованих мереж – впровадження інтегрованих мультимедійних сервісів. Крім того, сучасні швидкості доступу до Інтернет мережами телефонного зв'язку вищі, ніж у мобільних, однак різниця між ними поступово нівелюється, що в подальшому визначатиме зміни споживчих переваг та кон'юнктури ринку загалом. Тому, оперативний моніторинг динаміки процесів на споживчому ринку телекомунікаційних послуг надає операторам і провайдерам можливість гнучкого корегування стратегії, адекватної зовнішнім умовам та ціновій політиці.

Висновки за дослідженням і перспективи подальшого розвитку у цьому напрямку. Сучас-

Таблиця 3

Загальний коефіцієнт цінової перехресної еластичності попиту на послуги зв'язку

Мінімальні витрати, грн / місяць				Середньозважений ARPU, грн. / місяць				Коефіцієнт еластичності E_c
Фіксованого зв'язку		Мобільного зв'язку		Фіксованого зв'язку		Мобільного зв'язку		
2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	
23,7	25,1	27,6	25,4	40,33	38,6	37,2	39,6	2,16
Фіксованого зв'язку		IP-телефонії		Фіксованого зв'язку		IP-телефонії		Коефіцієнт еластичності E_c
2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	
23,7	25,1	12,2	13,4	40,33	38,6	78	83	1,1

Таблиця 4

Споживчі переваги телекомунікаційних послуг-субститутів

Фіксований зв'язок	Мобільний зв'язок	IP-телефонія
1. Використання факсимільного зв'язку	1. Покриття мережами мобільних операторів 99% території країни та щільністю >119%	1. Відсутність додаткового обладнання та використання безкоштовного програмного забезпечення
	2. Мережеві ефекти пов'язані із отриманням додаткових переваг і „Triple services”	2. Інтегровані мультимедійні сервіси надають можливість створювати відео конференцію
2. Використання xDSL-технології доступу до мережі Інтернет	3. Мобільність й надання VAS-послуг (ДВО) та розвиток 3G	
	4. Електронна і мобільна комерція (B2B, B2C тощо)	

Рис. 2. Структура Інтернет-ринку за технологіями доступу

ний розвиток як галузей економіки в цілому, так і сфери телекомунікацій зокрема, обумовлений збільшенням номенклатури пропонованих товарів і послуг, а також розвитком ринкової конкуренції в рамках інтенсифікації використання сучасних маркетингових методів одними операторами телекомунікацій та застосування механізму державного регулювання до інших. В свою чергу, зміна споживчого попиту обумовлює значимість аналізу взаємозамінності послуг на телекомунікаційному ринку з урахуванням тенденцій ринкової ситуації на ринках послуг-субститутів і компліментів.

Трендові зміни в секторі фіксованого зв'язку дозволяють констатувати, що абонентська база складає близько 12 млн і за 2009 – 2011 рр. скоротилась практично на 2%, причому еластичність попиту на послуги не змінюється, незалежно від підвищення або зниження цін. Тому висококонцентрований стан

даного сектору свідчить про низьку конкуренцію на цьому ринку, а зниження споживання послуг місцевого зв'язку компенсується зростанням цін, шляхом встановлення граничних тарифів на загальнодоступні телекомунікаційні послуги, на відміну від практично незмінних цін у секторі мобільного зв'язку, які в сегменті зонової фіксованої телефонії і міжміського (міжнародного) телефонного зв'язку нижче в 1,5 – 2 рази. Проведені розрахунки коефіцієнту перехресної еластичності стосовно послуг фіксованого і мобільного зв'язку та, в меншій мірі, IP-телефонії підтверджують можливість визначення залежності між ними та подальшого заміщення. Тому аналіз взаємовпливу кон'юнктури секторів послуг-субститутів операторами телекомунікацій в сучасних умовах господарювання характеризуються можливістю їх ефективного функціонування та сприяння раціональній державній політиці в сфері регулювання цін.

Література

1. **Вэриан Х. Р.** Микроэкономика. Промежуточный уровень: современный подход / Х. Р. Вэриан – М.: Юнити, 1997. – 767 с. 2. **Макконнелл К. Р.** Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю – [Пер. с 14-го англ. изд.] – М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с. 3. **Маршалл А.** Принципы экономической науки / А. Маршалл. – Т.1. – М.: „Прогресс”, 1993. – 415 с. 4. **Нуреев Р. М.** Курс микроэкономики: Учебник для вузов / Р. М. Нуреев – [2-е изд., изм.] – М.: Норма, 2005. – 576 с. 5. **Рейтинг** вартості голосових послуг GSM-операторів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/byudzhet/rejtingi/ 6. **Селищев А. С.** Микроэкономика / А. С. Селищев – СПб.: Питер, 2002. – 448 с. 7. **Слуцкий Е. Е.** Экономические и статистические произведения. Избранное / Е. Е. Слуцкий – М.: Эксмо, 2010 – 1152 с. 8. **Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2009 рік** – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 31 с. 9. **Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2010 рік** – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 34 с. 10. **Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2011 рік** – К. Державна служба статистики України, 2012. – 34 с. 11. **Хайман Д. Н.** Современная микроэкономика: анализ и применение / Д. Н. Хайман; в 2-х т – [Т. I.] – М.: Финансы и статистика, 1992. – 384 с.

Коваль В. В. Оцінка динаміки розвитку ринку взаємозамінних телекомунікаційних послуг

У статті досліджено основні проблеми становлення та розвитку ринку взаємозамінних телекомунікаційних послуг в Україні. Проведено аналіз спожив-

чих переваг телекомунікаційних послуг та оцінку їх конкурентної субституціональності з використанням показників перехресної цінової еластичності.

Ключові слова: телекомунікації, ринок, послуга, споживач.

Коваль В. В. Оценка динамики развития рынка взаимозаменяемых телекоммуникационных услуг

В статье исследованы основные проблемы становления и развития рынка взаимозаменяемых телекоммуникационных услуг в Украине. Проведен анализ потребительских предпочтений телекоммуникационных услуг и оценка их конкурентной субституциональности с использованием показателей перекрестной ценовой эластичности.

Ключевые слова: телекоммуникации, рынок, услуга, потребитель.

Koval V. V. Assessment of the Dynamics of the Market Development of Interchangeable Telecommunications Services.

In this paper the main problems of the formation and development of the market of interchangeable telecommunications services in Ukraine. The analysis of consumer preferences of telecommunications services and assessment of their competitive rates with a substitution of cross-price elasticity.

Key words: telecommunications, market, service, consumer.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2012

Прийнято до друку 20.12.2012